

KÖVETÉSRE MÉLTÓ PÉLDAKÉPÜNK

Nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy Berde Mózsára, egyházunk legnagyobb jótevőjére emlékezzem.

Berde Mózsa a nép érdekében végzett, főképpen pedig a szabadságharc alatt kifejtett jelentős tevékenysége méltatásával a történetírás elég mostohán bánt. Ennek okát Egyed Ákos *Háromszék 1848—1849* című nemrégien megjelent kiváló munkájában abban látja, hogy hálásabb volt foglalkozni a népi hőssel, Gábor Aronnal, és ezért a Berde Mózsa emléke bizonyos mértékben háttérbe szorult. Egyházunk a XIX. század e nagy unitárius személyiségéről nem feledkezett meg; a róla írt tanulmányok és a főtanácsi gyűlések alkalmával elhangzott pohárköszöntők által igyekszik példaadó életét ébren tartani.

Berde Mózsa 1815-ben született és 1893-ban, 78 éves korában, 88 évvel ezelőtt hunyt el. Jelentős közéleti tevékenységet fejtett ki; a szabadságharcban betöltött szerepén kívül mint ügyvéd, kormánybiztos, országgyűlési képviselő, minisztériumi főtisztviselő az ország életében fontos szerepet játszott. Korai nyugdíjbamenetele után évtizedeken át egyházunkban jogtanácsosi, jószágfelügyelői minőségében, valamint különböző bizottságok elnökeként áldásos munkát végzett. Emlékét azonban elsősorban az egyháznak végrendeletileg hagyott fejedelmi alapítványa őrzi. Egyik életrajzírója, Szentmártoni Kálmán szerint Erdélyben Bethlen Gábor fejedelem óta senki iskolai célokra nálánál többet nem áldozott. Amikor végrendeletét az egyházhoz beadta, többek között ezeket mondta: „Egész életemben egy célért küzdöttem; sokszor gúny és neveltség tárgya voltam; rongyosan jártam, magamtól minden élvezetet megvontam. Isten igyekezetemet megáldotta, fáradságomat megjutalmazta; hiszem, hogy egyházunk, főképpen pedig a tanuló ifjúság sok gonddal ápolt munkám gyümölcsét élvezni fogja.”

A Berde-hagyaték tette lehetővé, hogy Kolozsváron a század első évében az Unitárius Kollégium új épülete felépüljön. A hagyaték másik jelentősége abban áll, hogy egyházunkban először az 1899—1900. iskolai évben lépett életbe az azóta fogalommal vált Berde-cipó segélyezés. Az alapítványozó rendelkezése szerint a kolozsvári főiskolán 100, a tordai és székelykeresztúri középiskolákban 50—50 szegénysorsú, jó tanuló részére naponként három cipónak kellett kiosztásra kerülnie. Ez az alapítvány évtizedeken át több száz ifjú tanulását tette lehetővé, aminek felmérhetetlen jelentősége volt.

Berde Mózsa egy alkalommal úgy nyilatkozott, hogy vagyont tudással és takarékosággal szerzett. Valóban Ő az a nagy lemondó és az a nagy áldozatos lélek volt, aki lemondott a földi élvezetekről, hogy áldozhasson szegény ifjak megmentésére, fejlődésük biztosítására. Tőle elsősorban nem földi vagyont örököltünk, hanem a nemes cél érdekében való lemondásnak és áldozatkészségnek a lelki örökségét. Ebben ő legnagyobb, minden időben követésre méltó példaképünk.

Ilyen gondolatokkal áldozunk kegyelettel cselekvésre ösztönző emlékének.

Dr. FERENCZ JÓZSEF

BARTÓK BÉLA EMLÉKEZETE

Testvéri szeretettel és igaz érzésekkel köszöntöm a Románia Szocialista Köztársaság unitárius egyházának híveit brassói emlékezetes lelkészavató zsinatukon. Köszönöm a meghívást az egyház vezetőségének.

Engedjék meg, hogy a rendelkezésemre álló időt arra fordítsam, hogy szóljak röviden arról az emberről, akinek születése századik évfordulójáról való megemlékezésre az ENSZ is felhívta a világ figyelmét, akinek életműve egyaránt kedves a magyar és a román nép előtt. Az 1881. márc. 25-én született Bartók Béla Szülőházát Nagyszentmiklóson román és magyar emléktábla jelöli.

Mint fiatal zeneakadémiai tanár Budapesten 1916-ban tért át az unitárius vallásra, akkor még hat esztendő volt a nem töltött fiával, ifj. Bartók Bélával együtt. Az áttérés ténye Józán Miklós egykori püspökünk, akkor budapesti lelkész-esperes gyöngybetűivel van feljegyezve a budapesti unitárius gyülekezet áttérési anyakönyvében. Az akkori törvények értelmében az áttérő édesapát követhette hatéven aluli gyermeke, aki néhány héttel az áttérés után töltötte be életének hatodik esztendejét. Bartók Béla erdélyi népdalgyűjtő útjain ismerkedett meg az unitáriusokkal, és úgy érezte, hogy az unitárius gondolat, mely a XVI. század óta Dávid Ferenc tanításaiban kikristályosodva tanította a vallás szabad választásának a jogát, de a mások meggyőződésének a tiszteletét, a toleranciát is — közel áll lelkéhez. Bartók, a művész és az ember a humánus képviselője volt, és becsülte azt a vallást, melynek hívei falusi iskolákat alapítottak, kollégiumokat létesítettek a XVI. századtól kezdődően.

Bartók e gondolatot egy alkalommal így fogalmazta meg: „Miközben a magam hangját kerestem, megerősödött az a hitem, hogy csak az egészen ősből született meg az egészen új. Mert mindazok a bonyodalmak, amik a kettő közé tolakodtak, csupán cikcakkos út sok-sok elágazását elrekesztő torlaszok voltak. S az első tétova lépések után megtaláltam a magam csapását, s elmentem a múlt és a jelen közé ékelődött mindenféle alakú és külsejű hajtás mellett, mindent lenyestem, ami köztem és az eredeti, erős nyílegyenes gyökér között volt; s figyelmen kívül hagytam minden ágat, ami abból egyik vagy másik korban felsarjadt.“

Ezt tette egyházalapítónk, Dávid Ferenc is, amikor arról prédikált, hogy a hit Isten ajándéka és az embernek meggyőződése szerint kell a hitet hirdetni. Bartók már fiatalon, 1905-ben írta: „dolgozni és tanulni, ismét dolgozni és tanulni és ismét és mindig dolgozni és tanulni, csak így sikerülhet az embernek valamit elérnie“... És más helyen így folytatta: „előre látom — már most bizonyos vagyok benne —, hogy sorsom egy magányos lélek sorsa lesz... szinte hozzászoktam a gondolathoz, hogy ez nem is lehet másképp, és hogy ennek így kell lennie.“

Bartók a magyar zenei élet kiválósága volt, de szeretettel és megbecsüléssel szólt az együttélő népek zenei világának kincseiről és sokat tett a román és a szlovák népzenei kincsek feltárása és megbecsülése érdekében. Juhász Ferenc költő jegyezte fel, hogy Bartók minden „emberi emberit“ hallott. Ezek együtthallása volt Bartók beszéde és zenéje. „Az ő mindenséget együtthallása maga volt a teremtő szabadság. Az ő mindent halló tudása: a szabadság könyörtelen hite volt.“ A nagy humanista író Thomas Mann, egyik legnagyobb kortársa írta: „Valahányszor csak Bartók Bélát láttam, vele beszélgettem, szavát lestem, mindenkor lelkem mélyéig megkapott nemcsak lényének szeretetre méltó volta, hanem fennkölt és tiszta művészyénisége is, amely már szemének szép tekintetében is kifejezésre jutott.“ 1931-ben írta az egyik román tisztelőjének: „csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás, amelyből merítjük eszményeinket és zenénket.“

Bartók egyik legjelentősebb korabeli kórusművét, a *Cantata profanat* egy román népballadára alapította, amely a kilenc szarvasról szól. 1930-ban írta e művét, és csak 1936-ban mutatták be Budapesten. Egyik méltatója így írt erről: „a farkasok dala ez a titáni muzsika a szolgalelkűség korában“. Bihari és máramarosi román népdalgyűjtő-útjait a román zenetudomány legjelesebbjei méltatták.

1940-ben a New York-i Columbia egyetem meghívta előadások tartására, s ő már gyöngyülő egészséggel elvállalta, és az Egyesült Államokba utazott. Ott dolgozott tovább a háború alatt, megírta utolsó nagy művét, a *Concertót*, és azután ott is maradt. 1945 szeptember 26-án hunyta le örök álmra szemeit az egyik New York-i kórházban. Az Univerzál kápolnában unitárius szertartás szerint búcsúztatták, és a közeli Ferncliff temetőjében egyszerű bronz emléktábla hirdeti az egész világ által megbecsült emlékezetét. Élete egyik utolsó vallomását így jegyezték fel: „Sajnálom, hogy ennyi pogglyással kell elmennem.“

Búcsúzzunk tőle mi is Fodor András költő szép szavaival: „Mintha már a hosszú, lassú, lassú Duna válaszolna, úgy felelem rá, minden nép zenéje szép, s összefér rokonként. Így mutattad, Bartók, s e békét megtanulva, köszönjük ezt a tágasabb hazát.“ Ráemlékezve figyeljenek a most felavatott fiatal szolgatársak arra, hogy egész életük munkájában csak a „tiszta forrásból“ merítsenek, s akkor életük munkája Istentől áldott és eredményes lesz.

PRÉDIKÁCIÓVÁZLATOK

Dr. SZÁSZ DÉNES

Napjaink számlálása

Zsolt 90,12

Korunk egyik költője mondja: Gyermekkoromban az időről nagyon különös képzetem volt. Úgy tekintettem az esztendő, mint egy hosszadalmas utat, melyen mindenkinek végig kell mennie. Utunk mellett, ahol elmegyünk, előbb vetés zölkül, erdő lombosodik, virág bontogatja szirmait, nászukat ünneplő madarak énekelnek, az út két oldalán szabályos sorrendben fák sorakoznak. Majd tovább búzát ringat a szél, nyári hőség fülledtsége üli meg a tájakat, kék eget, aranyló napot tükröz csillogó harmat s a vizek tükör felszíne. Az útmenti fák gyümölcsöt érlelnek. Arra kalangyosor, sárguló lomb, gyümölcstől roskadozó fák. A felszíni viszonyok emelkednek, szürke magasságok felé kanyarog az utunk. A messziségből már hólepett csúcsok integetnek. Ahogy egyre fennebb megyünk, kitárt karú fenyőfák állanak őrt kétoldalt s biztatnak még fennebb menni. Lépéseinket szaporázzuk, rövidítjük, megülnek az áthatolhatatlan ködök. Minket tüzel a vágó: a csúcra érni. Azt hisszük, a csúcson előttünk minden kitárul, beláthatjuk utunk következő szakaszát. De mikor végre fent vagyunk, ködök komor gyűrűje vesz körül, s ha tovább merészkedünk, csak a ködben és csak botladozó lábbal haladhatunk előre új csúcsok felé. Így voltam az idővel, az esztendővel — fejezi be a gondolati képet a költő, s ma is így látom. Az újév vágott csúcsa kanyargós úton megközelíthető, haragos szélben, karácsonyi fenyők sorfala között feltündöklő magaslat, de messzire látni onnan a legélesebb szemmel sem lehet.

A költővel együtt az időt én is ma az úthoz társítom. Egyes filozófusok szerint a világmindenségben csak mozgás van, az idő csak függvénye annak a mozgásban megjelendő útnak, ami alatt egy égitest a nap körül forogva és keringve megtesz bizonyos távolságot. Mi a földön élő, gondolkodó lények számlálgatjuk a föld forogását, a nap körüli keringését, s azt mondjuk, ennyi nap telt el a gyermekünk születésétől, ennyi esztendő a mi születésünktől, úkapánk halálától, az élet elindulásától, Jézus születésétől. Sokszor megmosolyogjuk a gyermeket, amikor számolni tanul: egy, kettő, négy, kilenc — mondogatja. A mai ember a modern számlológép birtokában is csak eshetőségekben számol, ha a végtelent próbálja kitapogatni, milliárd évek határkövei közé zárja azokat a folyamatokat, amelyek az élet egyes mozzanásaira vonatkoznak. Lehet, már a zoltáríró is érezte, hogy az emberi elme képtelen a végső nagy kérdések megfejtésére, s azért könyörgött ekképpen: „Uram, taníts meg úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk.“

Hát csak számolgassák, akiknek ez a dolguk, a számítógépekkel a távolságokat, a méreteket, a múlt és jövőndő ködbe hulló perceit, mert ebből a munkából csak jó származhatik. De mi hívő emberek is csak számolgassuk a minket közvetlenebbül érdeklő dolgokat. Számunkra a vasárnapok kiemelkedő fénypontok az időben, ezért mi inkább vasárnapról vasárnapig számolgatjuk a napokat.

A lelkész különösen azt veszi számba, hogy vasárnapról vasárnapig milyen változások mennek végbe körülöttünk és bennünk. A rómaiak idejében használatos napórákra az volt felírva: „Ha a nappalok nem napfényesek, nem számolok.“ Jó lenne, ha minékünk is csak napfényes napjaink lennének, ha azokat kellene mindig számolnunk. De vannak árnyékos, sötét napjaink is, és azok számolásához kell az igazán bölcs szív. De milyen is a bölcs szív? Hittel, reménységgel, szeretettel telített szív, mely bízik a felsejülő szép jövőndőben, az emberi szellem nagyraihivatottságában, a békés szándék diadalában, a haladásban, Istenországában. Ezért így imádkozunk: Taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk. Amen.